

Krigen og Norge – en oversikt

Ole Kristian Grimnes:

Norge under andre verdenskrig 1939–1945.

Oslo: Aschehoug, 2018

ISBN 978-82-03-29752-6

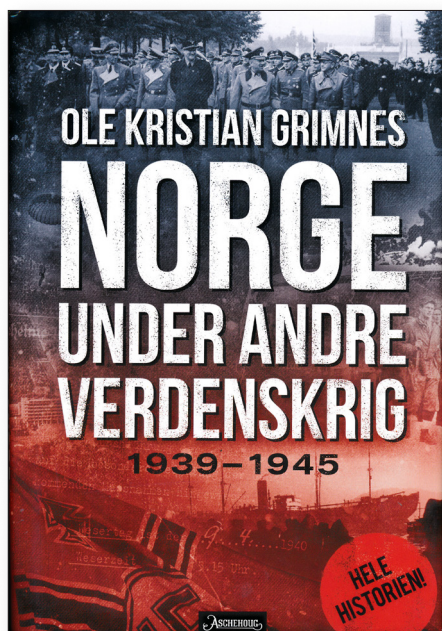
512 s. Pris: 499,-.

Michael 2020; 17: 583–5.

Det er vel neppe noen historisk periode i nyere tid som det er skrevet så mye om i Norge, som Den annen verdenskrig. Nye publikasjoner kommer stadig, ofte slik at nye aspekter trekkes fram, eller at man får nytolkninger av etablert kunnskap.

Dybdestudier basert på hittil ubrukte primærkilder lanseres også fra tid til annen. Spørsmålet er på hvilken måte faktakunnskapenes lappeteppes kan sys sammen til et stort og representativt bilde – som også viser hvilke lapper som mangler eller som kunne hatt bedre kvalitet. Professor emeritus i historie ved Universitetet i Oslo, Ole Kristian Grimnes (f. 1937) har med denne boka gjort et framstøt for å bøte på dette. Han har skrevet en bok som har som mål å gi en bred oversikt som viser sammenhengene mellom begivenhetene, noe han har lyktes godt med.

Ved Universitetet i Oslo dannet det seg især fra 1960-årene et historikermiljø som spesialiserte seg på okkupasjonshistorien og tiden etterpå. Den sentrale person i dette var professor Magne Skodvin (1915-2004), og Grimnes' bok er da også dedisert til hans minne. Grimnes er Skodvinelev og han har arbeidet med okkupasjonshistorie gjennom hele sitt yrkesaktive liv ved Universitetet i Oslo.

Da et halvt århundre var gått, oppsto det imidlertid faglige bekymringer for hvordan det samlede bildet av norsk krigshistorie etter hvert hadde utviklet seg. Stemte vinklingene med virkeligheten? En arbeidsgruppe tok opp dette i 2009 etter initiativ fra Venstrepolitikeren Odd Einar Dørum (f. 1943) fra Holocaustsenterets venneforening og lederen for Norsk Hjemmefrontmuseum Arnfinn Moland (f. 1951). Initiativet utviklet seg til å bli en flerårig seminarserie, der Grimnes var en av bidragsyterne. På bakgrunn av dette, og gjennom sitt arbeid som veileder ved prosjekter ved Holocaustsenteret, skrev han da den foreliggende bok.

Her er det vidvinkelobjektivet som er benyttet fra første til siste side, men detaljene er så godt avtegnet at man kan se dem tydelig i forhold til hverandre og til den store sammenhengen. Boka er kronologisk anordnet, men Grimnes viser hvordan det er parallelle linjer vi følger. Her leser vi f. eks. om folk og grupper som har ulike agendaer for sin virksomhet. Ofte strides de innbyrdes, men til sammen skaper dette spillet det settet av fysiske og politiske hendelser som krigen i Norge besto av.

Første del av boka handler om hvordan Norge kom inn i krigen. Andre del dreier seg om det okkuperte Norge, livet som måtte gå sin gang i landet tross påtvungen okkupasjon. Den tredje delen er en beskrivelse av krig og motstandskamp, i og for seg velkjente temaer fra krigshistorien, men her også med vekt på alt det som skjedde på begge fronter uten våpen i hånd. Blant annet hadde ikke alltid den norske ledelsen i London og befolkningen i «hjemme-Norge» sammenfallende interesser, noe som blant annet kommer tydelig fram i bokas del fire som handler om sluttoppgjøret, tiden da det var klart at krigen gikk mot sin slutt. I de siste krigsukene i 1945 arbeidet både regjeringen i London og Hjemmefrontens ledelse intenst for å unngå å provosere tyskerne i Norge – vi hadde ved krigens slutt tross alt over 350 000 kampklare, velutstyrte tyske soldater og hjelpetropper stasjonert på norsk jord. I tillegg var av de opprinnelig ca. 200 000 tyske soldatene som de siste månedene hadde vært sendt nordfra på vei mot kontinentet etter nederlaget i kampene på Kola, fortsatt ca 40 000 på retrett gjennom Norge ved frigjøringen. Skrekkscenariet var at «Festung Norwegen» ikke ville kapitulere og at verdenskrigens store sluttoppgjør i Europa ville finne sted i Norge – men det skjedde altså ikke.

Etter en god innledning som slår opp det store lerretet, følger kapitler med et mylder av informasjon, ikke minst om sammenhenger og påvirkninger. Boka påpeker også at det er områder der vi fortsatt har for lite forskning å bygge på. Et interessant eksempel er kapitlet om de økonomiske forholdene under krigen – arbeidsliv, næringsliv og markeder. Dette skulle vi gjerne høre mer om.

Grimnes avslutter sin framstilling ved krigens slutt i 1945 og begrunner dette på en logisk måte. En ny tid hadde begynt. På den annen side hadde det vært interessant om forfatteren hadde betraktet også de første etterkrigsårene med overgangen til en ny normaltilværelse med samme fugleperspektiv.

Grimnes' bok bør sannsynligvis ikke være den første boka man leser om krigen i Norge, selv om den også har mye å by nye, unge lesere. Det er folk som har lagt atskillig krigslitteratur bak seg, som kanskje vil bli mest begeistret og få flest a-ha-opplevelser. For dem vil det ikke gå fort å lese Grimnes' bok, selv om det er vanskelig å legge den fra seg. De vil hele tiden bli nysgjerrige. De vil uvegerlig slå opp andre steder, rekapitulere og fylle ut historien om de viktige elementene som Grimnes omtaler – og lære mye.

Grimnes har gjort en meget viktig jobb ved å skape en faktabasert og kvalitetssikret, balansert oversikt over historien om Den annen verdenskrig i Norge, nå som det blir stadig færre igjen av tidsvitnene. Markeringer av årstall som 1940 og 1945 gjentar seg og vil gjøre det framover, men de markerendes egne forhold til det som markeres, blir stadig fjernere. Boka hjelper til å sørge for at den nasjonale fortellingen om krigen virkelig blir den nasjonale fortellingen om krigen.

Øivind Larsen

professor emeritus

Institutt for helse og samfunn

Universitetet i Oslo

oivind.larsen@medisin.uio.no